

de toelichting, staat hij (n.l. Dr. Kuyper, II.) als een rots." Ons bezwaar geldt natuurlijk niet de vergelijking van Prof. Kuyper bij een rots.

Maar wel, dat hier niets meer of niets minder wordt verklaard, dan dat de vervlakking en de verslapping der beginselen belaaft aan de Vrije Universiteit haar intrede heeft gedaan.

Dat is een alsmede in den edelen wijn, welken hier wordt opgediend.

Wij kunnen het niet genoeg betreuren, dat een hoogleraar van een bevriende inrichting zich zoo nitliet.

Heeft dit niet den schijn te preken voor eigen parochie?

Zal men er niet uit afleiden: hier in Kampen zijn nu zoons, die tot het ambt van Dienaar des Woords moeten worden opgeleid, veilig, maar aan de Vrije kant zij ze niet zoo gerust toevertrouwen, daar is wel Dr. Kuyper, maar overigens...

Wordt zijdelings in deze passage het monopolie voor orthodoxie niet voor Kampen opgeëischt en met een „helas“ de Vrije Universiteit onder verdenking van heterodoxie of halforthodoxie gesteld, met één uitzondering dan?

Nog eens, het schrijft zoo iets van de hand van prof. Bouwman te lezen.

Ieder begrijpt natuurlijk wel, waarop hij zinspeelt. En wij ontkennen niet, dat er in verband met de Vrije Universiteit op het een en ander kan worden gewezen, dat ook wij niet goedkeuren.

Maar geeft dat het recht om te generaliseeren en dadelijk vervlakking en verslapping der beginselen te constateren?

En dan nog wel in deze woorden, dat deze haar „intrede“ hebben gedaan. Hij zegt niet: binnengeslopen, hoewel we ook daartegen zouden moeten opkomen.

Een „intrede“ heeft altijd iets officieels.

We nemen aan, dat prof. Bouwman het zoo kras niet heeft bedoeld.

Maar daardoor verandert de kracht, welke er van zijn woorden uitgaat, niet.

Gebeurde er ook aan onze Vaderlandische Hoogescholen, toen het Calvinisme hier nog bloeide, nooit iets, wat tot ergernis aanleiding gaf?

En is de geschiedenis van de Theologische School absoluut vrij van elk vlekje?

Aan elke inrichting van dezen aard zal wel eens iets voorkomen, dat men niet onder bescherming kan nemen.

Maar stond men vroeger en mag men nu dadelijk klaar staan om het brandmerk van verslapping en vervlakking der beginselen op den rug van zulk een stichting te branden?

Laten wij er niet meer van zeggen, dan dat wij gaarne zagen, dat prof. Bouwman zijn onjuiste bewering betruamt.

HEPP.

## OPVOEDING EN ONDERWIJS.

### Drie vragen.

In Sept. 1912 schreef Dr. Colenbrander een artikel in „De Gids“ over: De Geur der Grondwetsbeziening. Hij nam toen zijn liberale geestverwanten eens duchtig onderhanden over hun domheid, dat zij aan de voorstanders van het Bijzonder Onderwijs nog niet konden gunnen de gelijkstelling, die het bij de toen aanhangige voorstellen tot Grondwetsherziening zou worden toegekend. Hij gebruikte toen enkele uitdrukkingen, die ik nu in herinnering wil brengen, omdat ze mij van belang schijnen voor de voorstanders van de Bijzondere school. Hij zegt zoo merkwaardig: „Laat de Kerkelijken aan de Staatsruif, om er zich den dood aan te eten. Gebruik het oogenvlik, waarop de tegenstanders van hun offervaardigheid genoeg krijgen om uw eigene aan te kweken... Het zwakke punt der clericalen is, dat zij zich thans veel meer met de vraag bezighouden, wie de school zal betalen, dan hoe de school zoo voortreffelijk mogelijk zal zijn“. Daarom wil hij tegen de aanhangige voorstellen, die bedoelden de Bijzondere school de financiële gelijkstelling te brengen, ook geen oppositie voeren. Hij zegt: „Als wij ons laten verleiden, om onder aanvoering der openbare onderwijzers de vijandelijke stelling aan te vallen, zullen we met bebloede koppen moeten afdeinzen. We moeten de stelling omtrekken, want aan de achterzijde ligt die geheel open“.

Mij dunkt, naar aanleiding van deze uitspraken mogen we in onzen kring wel eens een drietal vragen overwegen. 1. Zou immers niet onmogelijk wezen, dat Dr. Colenbrander als tegenstander van de Bijzondere school zwakke plekken had ontdekt, die wij zoo spoedig mogelijk moeten versterken.

In de eerste plaats dan de vraag: „Eten (we ons aan de Staatsruif den dood?“ We herinneren ons, dat er in onze kringen altijd tegen gewaarschuwd is en dat er nog velen zijn, die de verkregen gelijkstelling liever in een andere richting gezocht hadden: n.l. niet Bijzondere en Openbare school even veel, maar even weinig uit de Staatskas. Als de ouders beiderzijds voor de school konden zorgen, zou dat verreweg het beste zijn, m.a.w. de Openbare school, die nu nog aanvulling is, zou dan geheel kunnen verdwijnen. Ik geloof, dat wij dat bij het Bijzonder onderwijs wel aan durven: wij zullen wel voor onze school zorgen,

als men ons maar niet dwingt meteen voor de Openbare school mee te betalen. Nu is de historische ontwikkeling van ons onderwijs evenwel van dien aard geweest, dat dit in afzienbaren tijd niet mogelijk is. Daarom hebben we inmiddels de gelijkstelling in de andere richting aanvaard, n.l. wij evenals de voorstanders van de Openbare school, alles uit de Publieke kassen. Ons ideaal mag dat evenwel niet zijn. Wanneer we dezen toestand als normaal gaan aanvaarden, dan is inderdaad het vergiftigingsproces ten gevolge van het eten uit de Staatsruif reeds ingetreden. Als een gunstig teeken mag evenwel worden beschouwd, dat van alle kanten reeds wordt geraagd en dat men onzerzijds telkens verwijst naar het zoogenaamde Gewijzigde Interapport, waarbij gevraagd werd, dat de Staat alleen zal bekostigen een eenvoudig ingerichte Lagere school. Er blijft dan vrijheid van beweging, plaats voor particulier initiatief. Algemeen toch gevoelt men reeds, dat de dood der verstijving moet intreden, wanneer alles van boven af moet worden geregeld. De eenvormigheid, die altijd het gevolg is van wettelijke regeling, moet plaats maken voor differentiatie. Daarom, zoo vraagt menigeen zich af, kan men heel wat dingen toch niet overlaten aan de vrije ontwikkeling van het leven? Nu is het overigens duidelijk, dat we bij het eten van de Staatsruif controle moeten toelaten, voorwaarden moeten aanvaarden en daarbij is inderdaad het gevaar niet denkbeeldig, dat het besef van eigen verantwoordelijkheid verdwijnt en dat — is de dood. Als we zoo zoetjes aan verwachten, dat de overheid er wel voor zorgt, dan laten we het al gauw van onze schouders af glijden en er wordt weer een stukje volkskracht ingeboet. Van veel belang is het inderdaad in onze schoolkringen na te gaan, of de rechte belangstelling, het rechte meeleven nog aanwezig is.

In nauw verband hiermee staat de tweede vraag, die ik zou willen stellen: „Krijgen wij van onze offervaardigheid genoeg?“ Ik vind dat een leelijke uitdrukking van Dr. Colenbrander. Als daar in ons land een groep van menschen is, die met opoffering van veel geld en niettegenstaande veel bezwaren en belemmeringen, hun eigen scholen hebben gebouwd; als diezelfde menschen dat nochtans gevoelen als een onrecht, hun aangedaan, waardoor ook op menige plaats de ouders niet kunnen krijgen de school, die zij voor hun kinderen noodig achten; als daarom die menschen gaan ijveren voor een rechtmatige plaats en een rechtmatig aandeel, dan mag men niet zeggen, dat ze van hun offervaardigheid genoeg hebben. Niemand, allerminst de liberale partij, mag dat aan de mannen en vrouwen van de Bijzondere school verwijten. Maar dat belet ons niet, om met die vraag toch tot onszelf in te keeren en onze kringen eens even na te gaan. Zeker, er is gevaar, dat we gaan leunen op Staatssteun, maar wanneer wij zien, wat onze menschen nog voor kerk en armen en verschillende liefdadige doeleinden bijeenbrengen, dan is ons hart nog niet overbezorgd en dan durven we nog wel fustig afwachten de tijd, dat Dr. Colenbrander en de zijnen in hun kringen de offervaardigheid tot dat peil hebben opgewerkt. Mocht de school haar weer noodig hebben, dan zou, ik twijfel daar geen oogenblik aan, onze offervaardigheid opnieuw velen misschien een wonder lijken, zeker tot ergernis zijn. Moge het voorhands in onze kringen, in iedere schoolgemeente blijken, dat wij ons wel bekommeren over de vraag, hoe het onderwijs zal betalen, want dat is een vraag van recht in ons land geworden, maar dat wij toch nog veel meer bekommerd zijn over de vraag, hoe wij ons onderwijs zoo goed mogelijk zullen maken. Het geld is hier slechts middel, het onderwijs blijft immers doel. Wie heeft toch reden, daaraan te twijfelen?

Eindelijk de derde vraag: „Ligt onze stelling aan de achterzijde open?“ Het front, zoo begrijp ik Dr. Colenbrander, wordt dan gevormd door de mannen, die in hogere en lagere regeringskringen tot den aanval zijn geroepen; die moeten het spits afbijten. De achterzijde van onze stelling vindt hij dan bij de ouders, die hun kinderen naar de Bijzondere school zenden, bij de kinderen, die daar heen worden gezonden. Hij meent, dat daar met meer succes de strijd der beginselen kan worden gestreden. Hij komt daarmee meer in de lijn van de strijdmiddelen onzer dagen. Men komt er van terug, ons met geweld te bestrijden, martelaren maakt men niet meer. Tot die strijdmiddelen behoorde wel de achteruitzetting, waarvan de schoolstrijd vermeldt. Dat heeft nu uit, maar men kan beter in het leven van de kinderen, ook van die de Bijzondere school bezochten, de vrijzinnige beginselen indragen. Welnu, dat wordt een eerlijke strijd, waar we met gelijke wapenen kunnen kampen. En nu is mijn vraag: Zijn we op het gevaar, dat ons hier dreigt, bedacht? Vormen de menschen der schoolgemeente een welgesloten macht, om den vijand ook aan de achterzijde van de stelling te kunnen ontvangen? Daartoe moeten we dan onze school met den Bijbel dragen door onze belangstelling, dragen door ons gebed. Daartoe moeten ouders en onderwijzers samenwerken in rechte eensgezindheid. De ouders moeten den meester kennen, hij moet in hun huizen geen vreemde-

ling zijn. Daartoe moeten hoofd en onderwijzers eendrachtig ijveren voor het welzijn van het kind; daartoe moet onze school blijven de school van het gezag.

Wanneer het ons dan mag gelukken op deze manier onze positie te behouden en te versterken, dan kunnen we het verder aan den Heere overgeven. Dan blijven ons stellig met onze scholen allerlei gevaren omringen, immers, we weten het, de vijand rust nooit, maar we weten het even stellig, dat de Heere de planting van Zijn vingeren niet prijs zal geven. En op ons moeten de overwinningen, die behaald zijn, niet verslappend werken, maar integendeel, waar we nu ruimte kregen, worde de vrij geworden kracht besteed aan den innerlijken opbouw van onze school en worde de stelling zoowel aan de voorzijde als aan de achterzijde met vereende krachten gestevigd.

Groningen.

G. MEIMA.

## WIJSBEGEERTE.

### Wijsbegeerte in steen.

#### XI.

Zeer opvallend is het, dat men in onze dagen telkens weer nieuwe pogingen doet, om te zoeken naar de wijsgeerige gedachte in de bouwwerken van de oudheid.

Maar evenzeer wekt het verwondering, dat van de zijde van belijdende christenen niet veel protest werd aangeteekend tegen hetgeen men doet — ja, dat er zelfs min of meer een bewondering is van hetgeen mannen als Berlage schrijven en werken, zonder dat er van eenigszins ernstige critiek sprake is.

Zoowel het doen van de woordvoerders der hedenlaagsche bouwkunst, als ook het gedrag van de positieve belijders, die zonder critiek maar wegloopen met wat de grooten op dit terrein zeggen, is fout.

De eersten toch van de grooten op bouwkundig erf — de grooten in de bouwkunst — ze vergeten enkele belangrijke dingen.

Zoo denken ze er klaarblijkelijk niet aan, dat datgene, wat zij als rest van een groot verleden bestudeeren, meestal een gebouw is, dat een speciaal religieus doel heeft. In de tweede plaats spreekt uit de Griekse tempels, uit de cathedraalen der Middeleeuwen en uit de groote bouwwerken uit onzen bloeitijd één idee, dat we maar niet zonder meer, op onze huizen mogen overbrengen. Ja, zelfs niet op onzen tijd.

Het is deze idee, dat al deze gebouwen kinderen zijn van hun tijd. Er is niet gezocht om nu eens iets te geven, dat een periode vertegenwoordigt; men ging geen congressen beleggen, om samen af te spreken, wat nu feitelijk de eisch van den tijd was ten opzichte van het schoonheidsvraagstuk. Niets van dat. De idee was er. Het bouwwerk groeide organisch uit als kind van den tijd. De ideeen-kinderen van de grooten, die dergelijke bouwwerken ontwierpen, zijn zoo geheel de persoon zelf, en zoo geheel de tijd van den persoon, dat zij toch werkelijk niet een langen toekomst-droom noodig hadden, om hun ideeen in steen aan den man te brengen.

Zie nu, hoe men in onzen tijd doet. De wijsgeerige gedachte, die men in steen wenschte uit te drukken bij het bouwen, niet alleen van groote en grootsche tempels, maar evenzeer bij het eenvoudigste blok arbeiderswoningen, is die van een toekomst, die men droomt. Ze is niet gegroeid, maar gezocht. Ze is niet vanzelf, maar opzettelijk. Daarom krijgt ge bij het uitwerken van die gedachten steeds een van de volgende gevallen:

ge hebt te doen met een kunstenaar, die zijn eeuw ver vooruit is — maar die wordt niet begrepen;

of — ge hebt te doen met gewone menschen, zonder bijzonderen aanleg, die alleen maar theoretisch iets bazelen van de ideeen van enkele grooten — en ge krijgt van hen bouwwerken, die a priori mislukt moeten zijn, wijl het kind van onzen tijd, dat te weinig begaafd is om geniaal te droomen, een bouwwerk ontwerpt;

of — ge krijgt te doen met menschen, die geniaal zijn, maar zoo geheel kinderen van den eigen tijd, dat ze voor het geniale toekomst-gedroom weinig voelen, en een werk ontwerpen, waarin het concrete en goede van het nieuwe van dezen tijd wordt overgenomen, maar waarin de nieuwe idee ten eenenmale zoek is, — en dezulken worden begrepen, maar zij zijn oorzaak, dat men de gereali-seerde droomen tenslotte achterstelt bij datgene, waaruit werkelijkheid en realiteit van het heden spreekt.

Een andere fout van de door ons besproken richtingen meenen we ook nog te moeten aanwijzen.

Het is deze, dat er voor den bouw van arbeiderswoningen, van een woningblok in het algemeen, andere eischen gelden, dan voor den bouw van een cathedraal.

En dit is een wonderlijke fout in het denken, naar 't ons voorkomt, dat men zijn bouwkunst-wijsbegeerte opzet met een herinnering aan datgene, wat in het gebouw, dat met het doel om zijn God te